

AKCIJA NASELJAVANJA DABRA U HRVATSKOJ AKTION BIBERANSIEDLUNG IN KROATIEN

Marijan GRUBEŠIĆ*

SAŽETAK: Nakon više od stotinu godina od kako je dabar nestao s prostora Hrvatske, pisljije dugotrajnih administrativnih, tehničkih i organizacijskih priprema, 20. travnja 1996. godine, dabar je ponovo na popisu divljači i faune u Hrvatskoj.

Dabar se u Hrvatskoj spominje sredinom 19. stoljeća kao dosta rijetka životinjska vrsta. Početkom dvadesetog stoljeća više se ne spominje kao živuća životinjska vrsta, a posljednjih 50 godina uopće se ne spominje. Malo je poznato da je bio sastavni dio naše faune i stanovnik naših prostora.

Prije 5 godina krenule su aktivnosti, a cilj im je bio reintrodukcija dabra u njegova ranija obitavališta. Nakon predstavljanja ideje uslijedila su istraživanja, uspostavljena je suradnja s kolegama u Njemačkoj radi zajedničkog projekta i donacije dabrova, sačinjen opis projekta i izvršene administrativne pripreme.

Nakon dosta poteškoća, početak hvatanja dabrova dogovoren je za 15. travnja u blizini Ingolstadta. Akcija hvatanja trajala je 5 dana, odnosno noći, a uhvaćen je jedan par dabrova. Isti su prevezeni u Hrvatsku i ispušteni na području lokaliteta Žutica, u za njih ranije pripremljenu nastambu. Ubrzo nakon ispuštanja potražili su osvježenje u vodi, čime su simbolično, po prvi puta u ovom stoljeću, zaplivali hrvatskim vodama.

KLjučne riječi: dabar, hvatanje dabra, ispuštanje dabra, reintrodukcija dabra

UVOD

Dabar (*Castor fiber* L.) je životinjska vrsta koje je u prošlosti bila sastavni dio faune i ekosustava brojnih lokaliteta, odnosno lovišta, na prostoru naše domovine. Sve do kraja 19. stoljeća spominje se dabar kao autoktoni stanovnik vodenih staništa. Osim fosilnih ostataka ovog najvećeg glodavca sjeverne polutke Zemlje, na području Hrvatske postoje i pisani dokumenti o njegovoj nazočnosti. Poznati hrvatski zoolog Josip Ettinger spominje dabra kao sastavni dio hrvatske faune 1857. godine. Dabar se spominje i u susjednoj Bosni na rječici Ukrini 1885. godine.

No, kasnije nije bilo evidentirano stanje i nazočnost dabra na još nekim lokalitetima u Hrvatskoj, odnosno nismo uspjeli doći do drugih pisanih materijala koji bi ovu tvrdnju potvrdili. O njegovom ranijem obitavanju na širem prostoru Hrvatske govore brojni toponimi, kojima je korijen imena mjesta ili lokaliteta vezan za dabra.

U ovom stoljeću dabar se više ne spominje kao živuća vrsta, a sve rijeđe ga se navodi i u popisu životinjskih vrsta. Profesor Milan Hirtz, žali za nestankom dabra i 1938. godine piše: "... a što je najžalostnije, nije se sačuvala nijedna slika i nijedan plastični preparat od njega, pa tako ni ne znamo, kako je taj naš dabar izgledao."

* Mr. sc. Marijan Grubešić, Šumarski fakultet Zagreb

Više od 50 godina dabar se uopće ne spominje kao vrsta koja pripada našim staništima, pa se na njega gotovo zaboravilo. Spominjanje dabra uglavnom je asocijiralo na Sjevernu Ameriku i njegove čuvene brane na vodotocima.

Od 1992. godine počinje se govoriti i pisati o dabru kao životinjskoj vrsti koja je obitavala na našem području i koja mu pripada. Tada je naime i nastala ideja o ponovnom naseljavanju dabra u Hrvatsku (Grubešić 1992, 1993, 1994.).

Od ideje do realizacije

Dosta je vremena proteklo od nastanka ideje do konkretnih koraka u smislu povratka dabra u naša staništa. U tom je vremenu neprestano rađeno na pripremi tog projekta. Prvo je trebalo prikupiti mišljenja o samoj ideji. Kako su mišljenja brojnih stručnjaka bila isključivo pozitivna, stvorena je osnova za nastavak rada. Drugi je korak bio istraživanje potencijalnih staništa za dabra i izbor najboljih. Izdvojena su dva lokaliteta na kojima bi se započelo s ponovnim naseljavanjem dabra. To je lokacija Žutica s vodotocima Lonjom i Česmom, te rukavci rijeke Drave kod Legrada.

Slika 1. Lokalitet u Njemačkoj na kom su dabrovi obitavali, ujedno i mjesto hvatanja

S rezultatima istraživanja i snimcima lokaliteta, predstavljena je ideja i dogovorena suradnja s našim prijateljima i kolegama u Njemačkoj, odnosno u institutu Wildbiologische Gesellschaft Munchen. Kolege iz Njemačke prihvatili su naš prijedlog i suradnju na projektu, posjetili Hrvatsku, odnosno predložene lokalitete i uvjerali se u njihovu kvalitetu. Tako je u prosincu 1993. godine nastao opis projekta "Dabar u Hrvatskoj", koji je detaljno razradio način i metodu ostvarivanja spomenute ideje tj. plan rada za ponovno naseljavanje dabra u Hrvatsku (Grubešić i Schwab 1993.). Opisom projekta predviđene su tri faze realizacije naseljavanja dabra:

1. Pripremna faza
2. Faza hvatanja, transporta i spuštanja

3. Faza monitoringa

U pripremnoj fazi cilj su bile administrativne, tehničke i materijalne pripreme.

Administrativne pripreme odnose se na prikupljanje brojnih odobrenja od nadležnih institucija i poduzeća, čiji su interesi izravno ili neizravno vezani za dabra kao životinjsku vrstu ili za lokalitete u koje se namjerava nastaniti dabra, te od nadležnih institucija u SR Njemačkoj u svezi sa donacijom živih jedinki.

U Hrvatskoj su zatražena i dobivena sljedeća odobrenja:

- Ministarstva graditeljstva i zaštite okoliša
- Ministarstva poljoprivrede i šumarstva
- Ministarstva znanosti i tehnologije
- Uprave za veterinarstvo Ministarstva poljoprivrede i šumarstva
- Javnog poduzeća "Hrvatske šume"
- Javnog poduzeća "Hrvatska vodoprivreda"
- Veterinarske inspeksijske službe u Ivanić Gradu i Koprivnici

Njemačka strana osigurala je odobrenja za hvatanje i izvoz dabra od Ministarstva za zaštitu okoliša u Bonu, te regionalnog ureda za zaštitu okoliša na čijem se području hvatanje dabrova obavljalo.

Slika 2. Lokalitet kraj Ivanić grada - Žutica, na koji su ispušteni dabrovi

Tehničke pripreme odnosile su se na izradu i dopremu hvataljki za dabra, izradu kvalitetnih sanduka za transport živih jedinki, te na pripremu staništa, odnosno nastambi, za prvo ispuštanje dabrova.

Materijalne pripreme trebale su osigurati novčana sredstva za izvršenje svih zadataka i podmirenje materijalnih troškova kod realizacije predviđenih radnji.

Glavninu materijalne pomoći osiguralo je JP "Hrvatske šume", jer se ovaj projekt realizira u suradnji s Hrvatskim šumama u sklopu iztraživačkog zadatka I – A – 24.

Tehničku i fizičku pomoć u velikoj su mjeri pružili i zaposlenici uprava šuma Zagreb i šumarije Novoselec, na čijem se području najveći dio dosadašnjih poslova i odvijao.

Hvatanje, transport i ispuštanje

Nakon niza dogovora s kolegama u Njemačkoj o početku akcije hvatanja dabrova, zbog odgađanja termina uslijed nepogodnih vremenskih prilika, napokon je dogovoren taj dugo čekani dan "D". Dogovoreno je da se s hvatanjem započne 15. 04. 1996. godine. Odmah se krenulo s detaljnom organizacijom i pripremom odlaska u Njemačku po prve primjerke dabra, koji bi ponovo trebali ući u popis životinjskih vrsta u Hrvatskoj.

Prije samog putovanja dovršena je nastamba u koju se po dopremi trebaju ispustiti dabrovi.

Obavljena je višekratna provjera svih detalja, organizacija puta, organizacija prijeha prilikom dolaska i ispuštanja te niz drugih sitnih detalja. Posebno je bilo važno imati svu potrebnu dokumentaciju, kako bi put trajao što kraće, a cijeli postupak dopreme bio što jednostavniji.

Dogovorenog dana u ranim jutarnjim satima okupila se četveročlana ekipa spremna za dug put u neizvjesnost. To je bilo prvo putovanje ovakve vrste i velika zagonetka za sve nas, ali entuzijizam i želja da se što prije ostvari ono radi čega putujemo bili su ogromni. Vitomir sa snimateljskom opremom, Siniša s kombijem u kome treba dopremiti dabrove, Dražen kao "desna ruka" za sve zadatke koji predstoje, krenuli su na put uz dosta uzbuđenog i nervoznog voditelja samog projekta. Nakon 9 sati vožnje stigli smo do Freisinga, odnosno do tamošnjeg Šumarskog fakulteta, gdje nas je dočeka Gerhard Schwa, inače voditelj projekta s njemačke strane. Bez vidnog umora, zahvaljujući prekrasnom vremenu i odličnim uvjetima za vožnju, nastavili smo s realizacijom.

Utovarili smo metalne hvataljke za dabrove, ukupno sedam hvataljki, i još oko sat vremena nastavili voziti do mjesta predviđenog za hvatanje dabrova. U kasnim popodnevnim satima postavljene su hvataljke na mjesta prolaza dabrova, čime je hvatanje praktično započelo.

Mjesto hvatanja

Mjesto hvatanja nalazilo se u blizini mjesta Pobehausen, oko 15 km južnije od Ingolstadta. Nekada je to bilo poplavno područje Dunava koje se i danas na kartama označava kao "Donau Moos" (Dunavska močvara). Sam lokalitet na kome su dabrovi predviđeni za hvatanje, predstavlja jedan omeđeni prostor od oko 1 ha površine, namijenjen pročišćavanju otpadnih voda. Po izgledu podsjeća na manji ribnjak, što je vjerojatno nekada i bio. Sama vodena površina obrasla je s nešto vrba i joha, koje su većim djelom porušene od darbova, a vanjski rub te površine čini žičana ograda. Do same ograde nalaze se obradive površine, koje su u trenutku našeg dolaska već bile obrađene i zasijane pšenicom, zasađene krumpirom ili šparogama. Na istočnom djelu

te vodene površine, nalazi se poljski put i manji potok. O uvjetima stvorenim za dabra može se govoriti na prostoru od 1 ha površine. Dabrovi su se na tu površinu sami naselili prije 5 godina, a došli su spomenutim potokom iz ostalih lokaliteta tog dijela Bavarskog podunavlja. Sada se praćenjem, neposredno prije početka hvatanja, utvrdilo da u familiji koja nastanjuje taj lokalitet ima 4 dabra. Pravo je čudo da su se dabrovi nastanili na takvom mjestu gdje je prostor vrlo ograničen, voda je nečista, a mir, glede okolnog obrađenog zemljišta, poremećen.

Akcija hvatanja dabrova

Hvatanje dabrova zahtijevalo je nekoliko važnih predradnji. Prvo i najvažnije bilo je uhvatiti dabrove na tom lokalitetu, ali ih je trebalo uhvatiti žive i neozliježene kako bi mogli biti iskorišteni za ono za što su i planirani. Hvatanje se obavlja isključivo noću, kada je dabar najaktivniji i kada jedino izlazi iz svoje nastambe.

Za hvatanje su korištena dva tipa hvataljki, pet hvataljki bilo je tipa sanduka s pokretnim ulazno-izlaznim vratima koja se zatvaraju prilikom ulaska dabra u hvataljku i aktiviranja mehanizma za zatvaranje.

Hvataljke rade na sličnom principu kao klopke za kune. Hvataljke su dosta prostrane, a izrađene su od metalnih okvira (šipki) i žičanog pletiva (žičana mreža).

Drugi tip hvataljki, kakve su korištene dvije, postavljaju se u vodu, a rade na principu sklapanja dva krila koji imaju vanjski čvrsti metalni rub obložen gumom, kako ne bi ozlijedili dabra i na koji je pričvršćena žičana mreža. Hvataljka se raširi, čineći tako jednu plohu, na sredini je mehanizam za aktiviranje na vrhu kojeg je žica u obliku antene. Hvataljka se postavlja u vodu, a dubina ne smije biti veća od 20 cm na mjestima gdje dabar prolazi, odnosno pliva, do hrane ili izlaza iz vode. Kada dabar plivajući pomakne antenu i aktivira mehanizam dvije se strane zaklope i dabar ostaje u sredini.

Unatoč vrlo dobroj pripremi, postavljanju relativno velikog broja hvataljki, prve dvije noći nije bilo rezultata. Već se tada vidjelo da samo hvatanje nije jednostavno i da treba poduzeti dodatni napor ako želimo osigurati uspjeh. Problem je što u ovo doba godine dabrovi izlaze znatno manje na okolne površine pa je time i mogućnost ulaska u hvataljke smanjena. Optimizam koji smo imali nastao je uslijed činjenice da su se prilikom ranijeg hvatanja čak četiri dabra uhvatila već prvu noć.

Da bi taj rezultat bio još bolji, korišten je dabrov sekret kako bi privukli ostale dabrove do hvataljki.

Prvi rezultat

Iste noći na našu veliku radost, uhvaćen je prvi dabar. U ranim jutarnjim satima u hvataljci se nalazio prvi

primjerak kome je određena nova adresa, udaljena oko 800 km od dosadašnje. Zabrinuta i preplašena dvogodišnja ženka poslužila je prvo kao fotomodel, jer je ovaj događaj trebalo ovjekovječiti, pa je na snimkama samo jedan dabar koji će biti prvi ispušten u Hrvatskoj.

Slika 3. Uхваćeni prvi dabar za Hrvatsku

I dok smo se divili uhvaćenoj jedinki, utvrđeno je da je aktivirana i jedna od sklapajućih klopki u vodi, ali nažalost samo djelomično tako da jedinka koja ju je aktivirala nije uhvaćena.

Svoj novi privremeni smještaj, uhvaćeni dabar dobio je u sanduku za transport, koji je dovoljno prostran i udoban da se u njemu može kraće vrijeme boraviti dok se ne krene na put.

Velike nade polagali smo u iduću noć, jer se očekivala veća aktivnost preostalih dabrova, no i ovaj puta pretpostavke i očekivanja nisu ostvareni.

Uspjeh na kraju

Kada se već činilo da ćemo se u Hrvatsku vratiti sa samo jednim dabrom, predloženo je da se još dijelom večeri hvata i da se kasnije krene na put. Ta odluka bila je odlična jer je neposredno pred planirani odlazak u-

Slika 4. Uхваćeni dabar u sklapačkoj hvataljci

hvaćen i drugi dabar. Posljednjim obilaskom hvataljki ustanovljeno je da je još jedan dabar uhvaćen. Veselju sviju nas nije bilo kraja, a isto i tamošnjeg gradonačelnika Karlskrona gospodina Brunna Waltera, koji je s nama bio do posljednjeg trenutka. Dva mlada dabra bila su naša, par namijenjen da bude "vjesnik proljeća" u svom novom životnom prostoru.

Na kraju je i drugi sanduk za transport popunjen. Sanduci su kvalitetno izrađeni, s unutarnjim prostorom 80 x 80 x 120 cm, otvorom za zrak i otvorom za ulazak jedinke koji se zatvara metalnim perforiranim vratima. Unutrašnjost sanduka obložena je limom, a izvana je drvena oplata. Sanduci imaju drške i prikladni su za nošenje.

Transport

Put smo planirali uglavnom noću kako bi životinje što bolje podnijele putovanje, a posebice zbog temperatura koje su noću niže. Putovanje danju nepovoljnije je jer se životinje transportiraju u metalnim sanducima i u metalnom kombiju, što je za dabrove koji vole hladniji prostor lošije. Unatoč nastojanjima da putovanje traje što kraće, trajalo je 13,5 sati. Naime, iako je i administrativno i tehnički sve pripremljeno, naš dolazak na granicu najavljen, pored susretljivosti osoblja i na slovenskim i na hrvatskim graničnim prijelazima, administrativni postupci zahtijevali su dugotrajnu proceduru, popunjavanje niza obrazaca, pregleda i kontrola. Srećom naše su jedinke dobro podnijele cijelo putovanje, tako da smo već oko 14 sati 20. travnja stigli u lokalitet Žutića, gdje je predviđeno njihovo ispuštanje.

Slika 5. U sanducima za transport dabrovi su prenešeni do mjesta ispuštanja

Pri realizaciji hvatanja i transporta dabrova, veliku pomoć pružilo je poduzeće PROM. S. T. I. K., koje je osiguralo prijevozno sredstvo i prateće osoblje.

Zahvaljujući poduzeću "EXPORTDRVO" koje je obavilo administrativne poslove oko uvoza živih jedinki u Hrvatsku, te "ZAGREBSPED"-u koji je omogućio administrativno rješavanje svih pitanja na graničnim prijelazima i carinarnici, dabrovi su dopremljeni i ispušteni na planiranu lokaciju u najkraćem mogućem roku.

Markiranje

Prije samog ispuštanja bilo je potrebno izvršiti obilježavanje novih stanovnika. To je uz pomoć veterinarske službe izvršeno utiskivanjem brojeva na plivaće kožice na zadnju lijevu nogu. Te će oznake ostati trajno, i pomoću njih će se moći prepoznati svaka jedinka u budućim istraživanjima i praćenjima. Kako je plan u ovaj prostor unijeti više familija dabrova, potrebno ih je primjereno označiti.

Ispuštanje

Čin ispuštanja izvršen je 20. 04. 1996. godine u 16.08 sati. Prva uhvaćena jedinka prva je i ispuštena, a odmah potom i druga. Već 2 – 3 minute nakon ispuštanja u za to pripremljenu umjetnu nastambu dabrovi su potražili osvježenje u vodi. Razumljivo, nakon dugog puta po vrućini to im je bilo pravo osvježenje i prvi izlazak u

novi životni prostor. Kako se radi o životinjama koje su slobodno živjele u prirodi, nesumljivo je da su doživjele niz stresova tijekom hvatanja, transporta i ispuštanja te da će im trebati izvjesno vrijeme dok se udomaće u novoj sredini i stabiliziraju na njima najprikladnijem mjestu.

Jedno je sigurno, došli su u daleko prirodnije uvjete, u čistiju vodu i lokalitet s neusporedivo više hrane. I na kraju, moram spomenuti kolegu Gerharda Schwaba, voditelja projekta s Njemačke strane, koji se i sam izuzetno zalagao u ovom projektu i koji je nakon ispuštanja dabrova rekao: "ovo kuda su došli pravi je raj u odnosu na ono gdje su bili".

Sponzori:

Generalni sponzor: **JP "Hrvatske šume"**

Prijevoz: **PROM S. T. I. K.**

Uvoznik: **Exportdrvo**

Špediter: **Zagrebšped**

LITERATURA

- ANL., 1981: Empfehlungen für die Wiedereinbürgerung gefährdeter Tiere.
- ANL / BFANL Kolloquium in Augsburg am 9. Dezember 1981.
- Grubešić, M., Schwab, G., 1993: Dabar u Hrvatskoj. Opis projekta. Zagreb, Ettal. 1 – 16.
- Grubešić, M., 1994: Potencijalna staništa dabara (Castor fiber L.) u Hrvatskoj i mogućnost njegovog ponovnog naseljavanja. Šumarski list 1 – 2. Zagreb. 17 – 26.
- Grubešić, M., 1995: Usporedba vegetacijskog sastava dabrovih staništa u nekim europskim ze-

- mljama i potencijalna staništa u Hrvatskoj. Glas. šum. pokuse, vol 32. Zagreb. 91 – 106.
- Hirtz, M., 1938: Zaštita faune. Zaštita prirode, sv. 1, Zagreb
- Kesterčanek, F. Ž., 1896: Lovstvo. priručnik, Zagreb 103 – 104.
- Korenčić, M., 1979: Naselja i stanovništvo SR Hrvatske. JAZU, Zagreb.
- Schwab, G., Dietzen, W., G. v. Lossow., 1992: Biber in Bayern. Schlussbericht. WGM Ettal / Breitbrunn. 1 – 86.

U NEKOLIKO REDAKA

USPJEH STUDENATA ŠUMARSKOG FAKULTETA NA "KUPU DEKANA" U BRNU

Studentska organizacija šumarskog fakulteta u Brnu u Republici Češkoj organizirala je ove godine međunarodno natjecanje u gađanju letećih meta (glibnenih golubova) na olimpijskoj streljani u Brnu pod nazivom "Kup dekana".

Šumarski fakultet u Zagrebu primio je poziv za sudjelovanje na tom natjecanju te je dekan Fakulteta prof. dr. sc. Slavko Matić predložio da se za to natjecanje odaberu tri studenta, koliko je i predviđeno da ima jedna takmičarska ekipa, da se pripreme koliko je to moguće i sudjeluju na takmičenju kao predstavnici Šumarskog fakulteta i Hrvatske. Vrijeme za pripreme takmičara bi-

lo je vrlo kratko, jer je od dospelja poziva pa do datuma održavanja takmičenja, koje je planirano za 9. ožujak 1996. godine, preostalo nešto manje od mjesec dana.

Uz svakodnevne obveze studenata na fakultetu, terensku nastavu koja se održavala upravo u vrijeme kada su trebale teći pripreme, dodatni je problem bio pronaći streljanu, odnosno mjesto priprema. U organizaciji priprema veliku pomoć pružili su gospoda Dragutin Gajski, tajnik Hrvatskog lovačkog saveza i Stanko Topić, koji je uz organizacijsku pomoć priprema sponzorirao takmičare tiskanjem amblema Šumarskog fakulteta na takmičarske prsluke.